

- Mulayo wa Thuthuwedzo ya Tswikelelo ya Mafhungo u khwathisedza uri pfanelo yavho ya u swikelela mafhungo a Muvhuso na a khamphani dza phuraivete i a tsireledzwa.
- Thendelano dza Ndisedzo ya Tshumelo vhukati ha mabindu na Muvhuso dzi tea u netshedzwa kha webusaithi dza masipala.
- Vha nga kha di vhiga mbilaelo kha Vhulanguli ha Zwikolodo ha Lushaka, (0860 627 627), Mutsireledzi wa Tshitshavha (0800 11 20 40) kana SAHRC arali vha tshi khou vhlaila uri hu na vhuada vhune ha khou itwa.

Mushumo wa SAHRC

Khomishini ya Pfanelo dza Vhathu ya Afrika Tshipembe (The South African Human Rights Commission (SAHRC)) ndi bodo yo diimisaho yo vhumbiwaho nga Ndayotewa ya u lavhelesa, u tsireledza na u thuthuwedza tswikelelo ya pfanelo dza vhathu kha shango lashu.

Afrika Tshipembe ndi jinwe la mashango ane a vha na vhushai vhuhulwanesa na u sa lingana huhulwanesa. Vhathu vhane vha todu lingana milioni dza 16 a vha koni u swikelela vhuthathatshili ho linganaho hone hu uri vhathu vha vhashai vha milioni dza 3.5 a vha koni u swikelela maqi.

SAHRC yo tangananedza mbilaelo nnzhi dza maqi na vhuthathatshili. Ri toda vhudivhindulei ha Muvhuso malugana na u swikelela izwi, nahone ri do bvela phanda na u monithara phindulo dzavho.

Vhathu ndi vhone vho fhaho Muvhuso maanda, ngauralo Muvhuso u tea u shumela vhathu. Avho vhane vha vha na maanda vha tea u theshelesa vhashai na u da na thasululo dzine dza shuma.

Naho SAHRC i si na vhukoni na tshomedzo dzo linganaho, i nga shuma na zwiinwe Zwiimiswa zwa Ndimba ya vhu 9 na dziNGO u thusa zwitshavha na u khwathisedza uri muvhuso u netshedza tshumelo.

Bono la SAHRC ndi u shandukisa tshitshavha, u tsireledza pfanelo na u vhuvedzedza tshirunzi!

Nga nda ha SAHRC, hu na madzangano manzhi ane a nga vha thusa. Manwe a aya madzangano o nwala gaidi ine ya pfi 'Making Local Government Work: An Activist's Guide,' ine ya wanala mahala kha inthanete na kha ofisi dza vundu dza SAHRC

KHA VHA RI KWAME

Webusaithi: www.sahrc.org.za
E-meili: info@sahrc.org.za

Ofisi Khulwane

Forum 3, Braampark Office Park, Braamfontein, JOHANNESBURG
☎ (011) 877 3600 • Fekisi: (011) 403 0684

Kapa Vhubvaquvha

4th Floor, Oxford House, 86–88 Oxford Street, EAST LONDON
☎ (043) 722 7828 • Fekisi: (043) 722 7830

Free State

50 East Burger Street, 1st Floor TAB Building BLOEMFONTEIN
☎ (051) 447 1133 • Fekisi: (051) 447 1128

Gauteng

2nd Floor, Forum 3, Braampark Office Park, 33 Hoofd Street, Braamfontein, JOHANNESBURG
☎ (011) 877 3750 • Fekisi: (011) 403 0668

KwaZulu-Natal

First Floor, 136 Margaret Mncadi, DURBAN
☎ (031) 304 7323/4/5 • Fekisi: (031) 304 7323

Limpopo

1st Floor, Office 102, Library Garden Square, Corner of Schoeman and Grobler Streets, POLOKWANE
☎ (015) 291 3500 • Fekisi: (015) 291 3505

Mpumalanga

4th Floor Carltext Building, 32 Bell Street, NELSPRUIT
☎ (013) 752 8292 • Fekisi: (013) 752 6890

Kapa Devhula

45 Mark and Scott Road, Ancorley Building, UPINGTON
☎ (054) 332 3993/4 • Fekisi: (054) 332 7750

Devhula Vhukovhela

170 Klopper Street, RUSTENBURG
☎ Tel: (014) 592 0694 • Fekisi: (014) 594 1089

Kapa Vhukovhela

7th Floor, ABSA Building, 32 Adderley Street, CAPE TOWN
☎ Tel: (021) 426 2277 • Fekisi: (021) 426 2875

TSHIVENDA

Pfanelo ya u wana Maqi na Tshampungane

Maqi ndi vhutshilo, Tshampungane ndi tshirunzi
Gaidi ya SAHRC ya malugana na pfanelo yavho ya u wana maqi na vhuthathatshili

Vhagudi vha tshi khou gwalabela u sa vha hone ha mabunga (Sowetan, 11 Shundunthule 2012)

Pfanelo yavho ya u wana Maqi na Vhuthathatshili

Ndayotewa ya Afrika Tshipembe i ri "Muñwe na muñwe u na pfanelo ya u wana zwiñwa zwo linganaho na maqi".

Mulayo wa Tshumelo dza Maqi u ri:

- Muñwe na muñwe u na pfanelo ya ndisedzo ya maqi a ndeme na vhuthathatshili.
- Tshiimiswa tshinwe na tshinwe tsha tshumelo dza maqi tshi tea u dzhia maga u vhone uri idzi pfanelo dzi a swikelelwa.
- Masipala muñwe na muñwe u tea u pulana, kha Pulani ya Mveledziso ya Tshumelo dza Maqi yawo (Water Services Development Plan (WSDP)), u swikelela idzi pfanelo.
- Iyi pfanelo yo dovha hafhu ya tangananedzwa nga Khoro ya Pfanelo dza Vhathu ya UN

Ndi nnyi ane a vha na vhuḁifhinduleli ha nḁisedzo ya maḁi na vhuthathatshili?

MUVHUSO:

- Muvhuso wa Lushaka u tea u langa tshomedzo dza maḁi.
- Mimasipala i na vhuḁifhinduleli ha nḁisedzo ya tshumelo dza maḁi na vhuthathatshili. Vha tea u ḁwala pulani dza nḁisedzo.
- Mulayo washu u ḁanganedza uri muvhuso a u kombetshedzwi u netshedza vhatu vhoḁe idzi nḁisedzo NA ZWENEZWO. Naho zwo ralo, vha tea u vha na PULANI i pfeseseaho i re na zwifhinga na migaganyagwama zwa u netshedza idzi tshumelo na u engedzedza tswikelelo.
- Muvhuso u tea u ita ngauralo nga nḁa ha u litsha dziḁwe pfanelo dza ndeme

Vhunzhi ha mimasipala i katela na khamphani dza phuraivete kha netshedzo ya tshumelo. Thendelano dza Nḁisedzo ya Tshumelo ndi konḁiraka vhukati ha dzikhampḁani na mimasipala dzine dza ri vhudza uri ndi tshumelo dzifhio dzine dza tea u netshedzwa. Naho masipala u tshi kha ḁi vha wone une wā vha na vhuḁifhinduleli malugana na idzi tshumelo u tea u vhona mulandu idzi khamphani musi dzo khakha. Konḁiraka kana thendelano dzi tea u swikelelwa nga tshitshavha uri vha vhe na nḁivho malugana nadzo.

Muvhuso u tea u netshedza tshumelo dza maḁi a ndeme na vhuthathatshili dzi tevhelaho:

- Lithara dza 6000 nga muḁa nga ḁwedzi
- Nga luvhilo lwa nyelelo lu si ho fhasi ha lithara dza 10 nga minute
- Kha vhukule ha mithara dza 200 dza tshitentsi
- A zwo ngo tendelwa uri mushumisi wa maḁi a si vhe na maḁi lwa maḁuvha ane a fhira 7 nga ḁwaha
- Bunga kana bunga la mulindi la u dzhenisa na u bvisa muya, line la vha lo tsireledzeaho, li shumiseaho zwavhuḁi, li ḁanganedzeaho kha vhupo, li lelūwaho u li kunakisa, line muthu a kona u dithusa zwavhuḁi o dzumbama nahone line la tsireledza kha mutsho, line la kona u dzhenisa na u bvisa muya zwavhuḁi, line la si ḁukhese na u thivhela thunzi na zwiḁwe zwikhokhonono zwine zwa hwala malwadze u dzhena.

Muvhuso u tea hafhu u netshedza pfunzo nga ha u shumisa maḁi na mutakalo wā ndeme na tsiravhulwadze.

VHUḁIFHINDULELI HAVHO:

- Vhadzulapo vha tea u vhona Muvhuso na vhoradzikonḁiraka mulandu musi vho khakha.
- Maḁi ndi tshomedzo i shaeaho nahone a tea u vhulungwa.

Vha na vhuḁifhinduleli ha u vhulunga maḁi ngauralo vha vhone uri vha a shumisa zwavhuḁi nga nḁila ya vhuḁali.

Muvhuso wapo u tea u vhona mulandu mabindu malugana na tshumelo dzine vha netshedza hone vhadzulapo vha tshi tea u vhona Muvhuso mulandu. Khamphani khulwane dzi shumisa maḁi manzhi fhedzi dzi badela mbadelo thukhu nahone a dzi badeli tshithu malugana na u vhangano tshikhafhadzo.

Tshumelo dzavho dza Ndeme dza Mahala

Afrika Tshipembe li na mbekanyamaitete ya tshumelo dza ndeme dza mahala (mbekanyamaitete ya vhashai) hu tshi katelwa maḁi, muḁagasi na u kuvhanganywa ha malaḁwa o khwaḁhaho.

- Muḁa muḁwe na muḁwe u tea u wana lithara dza 6000 dza maḁi dza u thoma dza mahala nga ḁwedzi. Maḁi ane a shumiswa a nga ḁha ha ayo a tea u badelwa. Maḁi a badelwa u ya ngauri vho a shumisa hani, zwine zwa amba uri vha shumisesa maḁi manzhi, mbadelo na dzone dzi ḁo vha ḁha.
- Mimasipala yo fhambanaho i na mbekanyamaitete dzo fhambanaho dza u netshedza maḁi na vhuthathatshili zwa mahala. Vha nga kha ḁi sokou wana idzi tshumelo kana vha nga ḁinwalisa malugana na u wana idzi tshumelo.

KHA VHA VHUDZISE MASIPALA WAVHO URI MBEKANYAMAITELE YAVHO NDI IFHIO

Hu bvelela mini arali vha sa badeli tshumelo dzavho?

Mulayo uri maḁi avho a nga valiwa kana a fhungudziwa arali vha sa badeli tshumelo dzavho, FHEDZI a vha nga ḁo sokou valelwa maḁi. Masipala u tea u thoma wa vha ḁivhadza nga u tou ḁwala uri ndi ngani vha tshi vala maḁi. Vha na pfanelo ya u vhudzisa uri ndi ngani ho dzhiwa tsheo yeneyo.

Vhuḁifhinduleli hashu kha dzitshaka

- HU NA maḁi o linganaho a sa fheli? Hu na zwiimiswa zwo linganaho zwa vhuthathatshili? Tshifhinga tsha u lindela tshia a pfesesea?
- Maḁi O LUGELA u nwiwa? Zwiimiswa zwa vhuthathatshili zwo kuna na U TSIRELEDZEA uri zwi nga shumiswa?
- Zwiimiswa zwi a ḁANGANEDZEA nga lwa mvelele? Zwiimiswa zwa u ya nga mbeu zwi hone? Zwi khwaḁhisedza tshidzumbi na tshirunzi?
- Tshumelo dzi a SWIKELELEA kha vhoḁe? Vha vha vho tsireledzea musi vha tshi shumisa izwi zwiimiswa?
- Mutengo wa tshumelo dza maḁi na vhuthathatshili u a SWIKELELEA uri u songo thithisa vhukoni havho ha u badela zwithu zwa ndeme kana thodoea?

Ndi ngani tswikelelo ya maḁi na vhuthathatshili zwi zwa ndeme kha tshirunzi tsha muthu?

Pfanelo dzoḁe kha Ndayotewa dzi a lingana. Pfanelo dzo ḁitika nga dziḁwe. Sa tsumbo, arali hu si na maḁi, zwi a konḁa u guda tshikoloni na u wana pfunzo.

Pfanelo dzoḁe dza vhatu dzi a dzhenelana na u ḁitika nga dziḁwe. Pfanelo ya u wana maḁi na vhuthathatshili i na vhushaka na pfanelo dza vhutshilo, tshirunzi, mutakalo, vhudzulo, zwiliwa, pfunzo, tsireledzo ya muvhili, ndinganyiso ya mbeu, na u iledzwa ha tshitalula kana khethululo. U sa kona u swikelela maḁi na vhuthathatshili zwi na mvelelo nznzhi dzi si dzavhuḁi. Sa tsumbo:

- U phadalala ha malwadze a sa thivhelei u fana na u shuluwa na khoḁera.
- Vhana, nga maanda vha vhasidzana, vha anzela u litsha tshikolo arali hu si na mabunga.
- Hu na tshumiso yo engedzedzeaho ya zwibadela na dzikilini.
- Vhatu a vha yi mushumoni nahone a vha koni u shuma zwavhuḁi.
- Vhafumakadzi vha ofha u ya mabungani vhusiku vhunga vha tshi ofha dzikhakhathi.

Ndi wana hani thuso?

- Vha na pfanelo ya u wana tshumelo dza mahala NAHONE vha na pfanelo ya u ḁivha uri ndi ngani vha sa wani tshumelo dzo linganaho
- Arali vha na thaidzo, vha tea u vhudza Masipala, Mukhantseḁara wa Wadi kana Mushumi wa Mveledziso ya Tshitshavha
- SAHRC na zwiḁwe zwiimiswa zwa Ndima ya vhu 9 na dziNGO zwi nga vha thusa u wana mafhungo ane vha a ḁoda. Vha ye kha webusaithi yashu www.sahrc.org.za